

4. Мюррей К. Интернет-зависимость с точки зрения нарративной психологии / К. Мюррей // Гуманитарные исследования в Интернете / под ред. А. Е. Войскунского. – М. : Можайск-Терн, 2000. – 431 с.
Myurrey K. Internet-zavisimost s tochki zreniya narrativnoy psikhologii [Internet-dependence from the narrative psychology perspective] / K. Myurrey // Gumanitarnyye issledovaniya v Internetе / pod red. A. E. Voysknskogo. – Moscow : Mozhaysk-Tern, 2000. – 431 p.
5. Посохова В. В. Соціально-психологічні особливості формування життєвих планів інтернет-залежної молоді : дис. ... канд. психол. наук / Посохова В. В. – К., 2006. – 155 с.
Posohova V. Osoblyvosti zhyttjevogo planuvannja Internetzaleznoi' molodi [Sociopsychological features of formation life planes of Internet-addiction youth] / Posohova V. – Kyiv, 2006. – 155 p.
6. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога. В 2 кн. Кн. 1. Система работы психолога с детьми разного возраста / Е. И. Рогов. – М. : Владос, 1999. – 384 с.
Rohov E. Y. Nastolnaya knyha praktycheskoho psykholoha [Handbook for practical psychologist]. V 2 kn. Kn. 1. Systema raboty psykholoha s detmy raznoho vozrasta / E. Y. Rohov. – Moscow : Vlados, 2000. – 384 p.
7. Andreassen C. S. Development of a Facebook Addiction Scale / C. S. Andreassen // Psychological Reports. – 2012. – 110 (2). – P. 501–517.

УДК 159.923.2

О. Ю. Кухарук

Received June 19, 2014;

Revised July 17, 2014;

Accepted January 25, 2015.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена теоретичному та емпіричному дослідженню етнонаціональної ідентичності української молоді. Під впливом радикальних суспільних трансформацій, що відбулися протягом останнього часу в суспільстві, зміни у структурі та вираженості етнонаціональної ідентичності української молоді стали особливо помітні. Зроблено спробу комплексно вивчити етнонаціональну ідентичність української молоді, зокрема рівень вираженості цього психологічного явища у молодих людей віком 18–21 рік. У статті приділено увагу описанню факторів (незалежних змінних), які мають значний вплив на форму-

вання та вияв етнопонаціональної ідентичності української молоді. У дослідженні визначено поняття етнопонаціональної ідентичності, його основні характеристики. Ґрунтуючись на теоретичному аналізі, визначено та описано основні методологічні принципи і методи дослідження етнопонаціональної ідентичності, також визначено основні фактори, що можуть суттєво впливати на формування та прояви цього явища, описано результати проведеного емпіричного дослідження етнопонаціональної ідентичності, вивчено залежність вираженості етнопонаціональної ідентичності українців від низки факторів, що впливають на її формування і трансформацію. Зокрема, розглянуто такі фактори, як етнічна належність молоді людини (українська чи змішана), мова спілкування та рідна мова, мова спілкування у родині, мова навчання (українська, російська, обидві мови), регіон (Схід, Південь, Захід, Північ, Центр, Київ) і тип поселення, із якого вона походить (місто із населенням понад 100 тис., місто із населенням менше 100 тис., селище міського типу, село). Визначено рівні як вираженості когнітивного та афективного компонента етнопонаціональної ідентичності, так і її загальний рівень вираженості. За допомогою статистичних методів визначено й описано ті із запропонованих факторів, які дійсно суттєво впливають на рівень вираженості етнопонаціональної ідентичності в цілому та її когнітивного та афективного компонентів зокрема. Встановлено полідетермінованість етнопонаціональної ідентичності. Зроблено спробу визначити загальні закономірності формування етнопонаціональної ідентичності української молоді.

Ключові слова: етнопонаціональна ідентичність, вираженість етнопонаціональної ідентичності, когнітивний компонент етнопонаціональної ідентичності, афективний компонент етнопонаціональної ідентичності.

Kukharuk O. Yu Characteristics and Determinants of Ukrainian Youth's Ethnonational Identity. The article dedicated to theoretical and empirical research of ethno-national identity of Ukrainian youth. Ethnonational identity in the course of the development of the Ukrainian state constantly undergoes changes, the most striking of those occurred under the influence of drastic transformations of the society. The article is an attempt to make comprehensive study of ethnonational identity of Ukrainian youth, in particular the degree of manifestation of this phenomenon among people 18–21 years of age. Also there are described independent variables that may have a significant influence on the level of ethnonational identity's manifestation. First of all ethnonational identity and its key characteristics are defined in the paper. Then, based on theoretical model, main methodological approaches and methods of ethnonational identity's study are defined in the article. The paper also presents results which were received during the empirical stage of the research. On this stage dependence of ethnonational identity's manifestation from several independent variables was studied. To consideration were taken few factors, such as: ethnicity (Ukrainian or mixed), young person's native and spoken language, language of communication in the family and in the inner circle (Ukrainian, Russian or both), region of origin (East, South, West, North, Center of Ukraine or Kyiv) and the settlement type (big city (more than 100 thousand citizens), city (less than 100 thousand citizens), town, village). In the study the level of manifestation of cognitive and affective components

of ethnonational identity and its overall level of manifestation are determined. Using statistical methods was identified which independent variables significantly influence level of manifestation of ethnonational identity. Also it was made an attempt to identify common patterns that are forming national identity of Ukrainian youth.

Keywords: ethnonational identity, manifestation of ethnonational identity, cognitive component of ethnonational identity, affective component of ethnonational identity.

Кухарук О. Ю. Характеристики и детерминанты этнонациональной идентичности украинской молодежи. Статья посвящена теоретическому и эмпирическому исследованию этнонациональной идентичности украинской молодежи. Под влиянием радикальных трансформаций в обществе, которые произошли в недавнее время, эти изменения стали особо заметными. В статье сделана попытка комплексного изучения этнонациональной идентичности украинской молодежи, в частности уровня выраженности этого феномена у молодых людей в возрасте 18–21 года. В статье описан ряд факторов (независимых переменных), которые имеют значительное влияние на формирование и проявление этнонациональной идентичности украинской молодежи. В исследовании определено понятие этнонациональной идентичности, его главные характеристики. Основываясь на теоретическом анализе, определены и описаны основные методологические принципы и методы исследования этнонациональной идентичности, а также определены основные факторы, которые могут существенно влиять на формирование и проявление этого явления. В статье описаны результаты эмпирического исследования и изучена зависимость выраженности этнонациональной идентичности украинцев и ее компонентов от ряда факторов, которые влияют на ее формирование и трансформацию. В частности к рассмотрению были предложены такие факторы, как этническая принадлежность молодого человека (украинская или смешанная), язык общения, родной язык, язык общения в семье, язык обучения (украинский, русский, оба языка), регион (Восток, Юг, Запад, Центр, Север, Киев) и тип поселения, из которого происходит молодой человек (город с населением больше 100 тыс., город с населением меньше 100 тыс., поселок городского типа, село). Определены как уровни выраженности когнитивного и аффективного компонента этнонациональной идентичности в частности, так и ее общий уровень выраженности. С помощью статистических методов определено и описано, какие именно из предложенных в теоретической модели факторов существенно влияют на уровень выраженности этнонациональной идентичности и ее компонентов. Установлено полидетерминированность этнонациональной идентичности, сделана попытка определить общие закономерности формирования этнонациональной идентичности украинской молодежи.

Ключевые слова: этнонациональная идентичность, выраженность этнонациональной идентичности, когнитивный компонент этнонациональной идентичности, аффективный компонент этнонациональной идентичности.

Постановка наукової проблеми та її значення. Глобальні потрясіння та зміни в країні призводять і до глобальних змін у свідомості людей. Проявляються ці зміни, передусім у глибшому усвідомленні людиною своєї належності до етнічної і національної групи, збільшенні пізнавального інтересу до власного етносу і держави. У цих умовах особливої актуальності набуває питання зміни та трансформації етнонаціональної ідентичності українців, а також передумов, які зумовили такі перетворення. Різкий стрибок самоусвідомлення українців не міг відбутися одномоментно, тому важливо встановити, на основі якого психологічного підґрунття могли відбутися такі значні системні перетворення, а також, які фактори суттєво вплинули на формування етнонаціональної ідентичності.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання етнонаціональної ідентичності та факторів її формування частково розглядаються у межах теорії соціальної та етнічної ідентичності А. Теджфела та Дж. Тернера, типології особистості Х. Маркуса та Ш. Кітаями, теорії формування ідентичності Ж. Піаже, двовимірної моделі соціальної та етнічної ідентичності Дж. Беррі, зорієнтованої на школу неофрейдизму культурантропології (Р. Бенедикт, А. Кардинер), численних досліджень з питань формування етнічної ідентичності у представників етнічних меншин (Дж. Фінні, Р. Джайлс, Г. Солдатова, Т. Стефаненко) [1–4].

Дослідження питань етнонаціональної ідентичності найчастіше відбуваються на запит суспільства, у якому вони реалізуються. На сучасному етапі зусилля вітчизняних учених зосереджуються переважно на таких питаннях, як методологія етнопсихологічних (етносоціологічних, етнополітичних та ін.) досліджень, національний характер та національна ментальність, соціальна психіка нації тощо (М. Варій, П. Гнатенко, І. Данилюк, В. Євтух, М. Корнєв, Л. Орбан-Лембрик, В. Павленко, М. Пірен, М. Слюсаревський та ін.). Досить часто порушується також проблематика національної ідентичності та її зв'язку з мовним питанням (О. Васильченко, В. Васютинський, В. Іванишин, П. Кононенко, Я. Радевич-Винницький, М. Слюсаревський та ін.) [2–5].

Мета роботи – дослідити особливості вираженості етнонаціональної ідентичності української молоді та визначити фактори, що впливають на рівень вираженості етнонаціональної ідентичності в

цілому та на кожен із її компонентів зокрема. Чітке формулювання мети дослідження дало нам змогу сформулювати основні його **завдання**: визначити поняття «етнонаціональна ідентичність» та основні його емпіричних індикаторів, підібрати та адаптувати методики для вивчення цього поняття, обґрунтувати фактори, що можуть суттєво впливати на рівень вираженості етнонаціональної ідентичності молоді людини; емпірично дослідити рівень вираженості етнонаціональної ідентичності особистості та її компонентів, а також фактори, які на неї впливають.

Методи та методики. Для вивчення рівня вираженості етнонаціональної ідентичності молоді людини використано модифікований опитувальник «Вираженість етнічної ідентичності» Джин Фінні. Опитувальник містить дві субшкали: вираженість когнітивного компонента і вираженість афективного компонента етнічної ідентичності. У нашому дослідженні опитувальник модифіковано, враховуючи специфіку вивчення етнонаціональної ідентичності та апробовано під час пілотного етапу дослідження. Важливо вказати, що крім вивчення значимості знань про свою етнонаціональну групу та ставлення до неї, емпіричні індикатори в цих шкалах також дають змогу вивчати, наскільки активною є особистість щодо питань своєї етнонаціональної належності. Так, когнітивна шкала сконцентрована навколо активних свідомих дій із вивчення й підтримки своєї етнонаціональної ідентичності. Увага в цій шкалі приділяється наявності активного пізнавального інтересу щодо своєї групи, активній комунікації з власною етнонаціональною групою та ін. Водночас вивчення афективного компонента зосереджене переважно на проявах, які не потребують активності суб'єкта – знання про своє походження, задоволеність належністю до групи і відчуття зв'язку із нею, гордість за свою групу, прив'язаність до неї [4].

Щоб визначити рівень прояву факторів, які можуть впливати на формування етнонаціональної ідентичності, було проведено додаткове анкетування. Респонденти вказували свою етнічну належність та етнічну належність батьків, рідну мову, мову навчання, мову, якою вони спілкують, а також мову спілкування родини і найближчого кола друзів; геополітичні уподобання: власні, родини, тип поселення, із якого походить респондент.

Для аналізу результатів використано методи статистичної обробки даних: порівняння дисперсій, t-критерій Стюдента, визначення дис-

криптивних характеристик – арифметичного середнього, дисперсії та похибки середнього.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Розглядаючи етнонаціональну ідентичність як явище соціальне, варто зазначити, що існують певні категорії, в межах яких можна описувати фактично всі види соціальних ідентичностей. Однією із таких категорій є вираженість ідентичності. Під вираженістю розуміють її відносну важливість порівняно з іншими ідентифікаціями.

Визначення основних теоретичних та методологічних основ дослідження дало нам змогу перейти безпосередньо до емпіричного етапу.

Дослідження проводилося в шести регіонах України (Схід, Центр, Захід, Південь, Північ та Київ) серед студентської молоді віком від 17-ти до 21-го року. Кількість респондентів – 1250. Вибірку сформовано випадковим способом. Для подальшого дослідження респондентів відбирали за такими критеріями: молоді люди до 21 року, різні за статтю, походженням, такі, що мають позитивну етнонаціональну ідентичність. Етнічна ідентичність, на нашу думку, – це передусім відчуття та усвідомлення належності особи до етносу як до реальної стійкої групи, що при певних умовах може ставати референтною, а також гарантувати відчуття соціальної безпеки, орієнтувати в соціальному оточенні за допомогою певних загальноприйнятих цінностей та орієнтирів [4]. Термін «етнонаціональна ідентичність», окрім етнічного, містить ще й національний складник. Визначити її можна лише через поняття «нація». На сьогодні найбільш уживаними є два значення цього поняття – нація етнічна і нація громадянська. *Етнічні нації* – це ті нації, що сформувалися на основі одного титульного етносу шляхом виходу цього етносу на інший рівень самосвідомості та розбудови власної державності [5]. В етнічній нації етнічна ідентичність трансформується в етнонаціональну, коли особистість, що попередньо засвоїла певні етнічні цінності і норми, робить свій свідомий вибір на користь власної нації. Носіями етнонаціональної ідентичності в тому сенсі, у якому ми її розуміємо в нашій роботі, є ті представники українського етносу, що проживають на території держави Україна і беруть участь у процесах державотворення [2; 3; 5].

Описуючи отримані результати, зазначимо, що в інструкції інтерпретації даних за методикою вивчення вираженості етнонаціональної ідентичності не міститься відомостей щодо того, як варто інтерпрету-

вати отримані результати, але під час попередніх досліджень інших авторів [5] було запропоновано виділяти три рівні вираженості етнічної ідентичності: низький, середній, високий.

У цілому за нашою вибіркою 29 % респондентів мали низький рівень вираженості етнічної ідентичності, 38 % – середній, а 33 % – високий. Середнє значення вираженості етнічної ідентичності – 3,55 бала. До підгрупи із низьким рівнем вираженості когнітивного компонента потрапило 26,2 % респондентів, із середнім – 39,1 %, а з високим – 34,7 %. Середнє значення вираженості когнітивного компонента за вибіркою – 3,4 бала. Щодо афективного компонента, то низький рівень вираженості мають 30,5 % досліджуваних, середній – 36 %, а високий – 33,5 %. Середнє значення вираженості афективного компонента етнонаціональної ідентичності за вибіркою – 3,7 бала.

Головна мета нашого дослідження – встановити, наскільки етнонаціональна ідентичність залежить від низки незалежних змінних, тому доцільно з'ясувати, які саме із запропонованих незалежних змінних суттєво впливають на рівень вираженості етнонаціональної ідентичності української молоді. Для цього методом дисперсійного аналізу (ANOVA) ми порівняли між собою середні значення та дисперсії за підвбірками залежно від їх розподілу за згаданими вище незалежними змінними.

Перед безпосереднім аналізом результатів зазначимо, що і для вибірки в цілому, і для підвбірок за субшкалами характерний нормальний розподіл, а дисперсії за своєю природою гомогенні, що й уможливорює коректне застосування методу дисперсійного аналізу та порівняння вибірок за допомогою t-критерію Стьюдента. Далі розглянемо залежність вираженості етнонаціональної ідентичності від низки соціально-демографічних факторів.

Передусім ми аналізували залежність вираженості етнонаціональної ідентичності від регіону проживання. Найвищий рівень прояву за усіма трьома шкалами спостерігається у респондентів із Західного регіону (загальна вираженість – 3,87, вираженість когнітивного компонента – 3,6, вираженість афективного компонента – 4,02); на другому місці Київ (3,53, 3,25 та 3,72 бали відповідно), на третьому – Південний регіон (3,52, 3,22 та 3,7 бала відповідно). Найнижчі показники вираженості за трьома шкалами мають респонденти на Сході: загальний рівень вираженості етнонаціональної ідентичності – 3,44,

вираженість когнітивного компонента – 3,2, вираженість афективного компонента – 3,56 бала.

Відмінності між рівнем вираженості етнонаціональної ідентичності у різних регіонах підтверджуються статистично (імовірність для F-критерію за всіма трьома шкалами – $p \leq 0,05$), що дає нам можливість говорити про наявність суттєвих відмінностей між групами. Значима різниця пар середніх для шкали «Загальний рівень вираженості етнонаціональної ідентичності» спостерігається між такими регіонами: Центр–Захід, Схід–Захід, Північ–Захід. Найбільша різниця середніх за шкалою «Вираженість афективного компонента» спостерігається у таких парах регіонів, як Схід–Захід та Центр–Захід. Найбільша різниця середніх за шкалою «Вираженість когнітивного компонента етнонаціональної ідентичності» спостерігається лише у парі Схід–Захід. Так, регіональний фактор можна назвати однією із тих незалежних змінних, що відчутно впливають на рівень вираженості етнонаціональної ідентичності.

У нашому дослідженні як незалежну змінну ми розглядали тип поселення, із якого походить молода людина, зокрема ми виділили: місто із населенням понад 100 тис. мешканців, місто із населенням менше 100 тис. мешканців, селище міського типу та село. Найвищі показники вираженості за усіма трьома шкалами мають вихідці із сільської місцевості (загальна вираженість – 3,79 бали, вираженість когнітивного компонента – 3,63 бала, вираженість афективного компонента – 3,89 бала). Решта підвибірок значно не відрізняються між собою і показники вираженості етнонаціональної ідентичності перебувають на рівні 3,5 бала, когнітивного компонента – 3,3 бали, афективного – 3,6 бала. В подальшому статистичному аналізі ми з'ясували, що суттєві відмінності між підгрупами можна встановити лише для субшкали «вираженість когнітивного компонента» ($p \leq 0,05$). У цілому ж цей фактор особливо не впливає на рівень вираженості етнонаціональної ідентичності української молоді.

Щоб спростити процедуру дослідження, ми розглядали три типи геополітичних уподобань: прозахідні, проросійські та нейтральні. Найнижчий рівень вираженості етнонаціональної ідентичності за всіма трьома шкалами мають люди, що сповідують проросійські політичні погляди (загальна вираженість – 3,3 бали, вираженість когнітивного компонента етнонаціональної ідентичності – 3,1 бала, вираженість афективного компонента – 3,4). Найвищі показники вираже-

ності має молодь, що сповідує прозахідні політичні погляди (3,7; 3,5; 3,8 бала відповідно). Статистично підтверджено, що за всіма трьома шкалами є суттєві розбіжності залежно від того, які політичні погляди сповідують респонденти ($p \leq 0,05$). Найбільші розбіжності за всіма трьома шкалами існують між людьми, що сповідують проросійські погляди, й тими, хто прозахідно орієнтовані чи дотримуються нейтралітету. Схожа ситуація склалася і при аналізі залежності вираженості етнонаціональної ідентичності від геополітичних уподобань батьків. Респонденти, які походять із сімей, де сповідують прозахідні політичні погляди, мають вищий рівень вираженості усіх компонентів етнонаціональної ідентичності, ніж представники усіх інших груп. Отже, можемо говорити, що політичні погляди батьків – це теж один із тих факторів, які суттєво впливали на вираженість етнічної ідентичності загалом.

Подальшим кроком у дослідженні було встановлення відмінностей у рівні вираженості етнонаціональної ідентичності залежно від етнічного походження молодої людини. Для аналізу ми взяли етнічні українські та змішані сім'ї, у яких діти вважають себе українцями. Оскільки за цією незалежною змінною є лише дві підгрупи, то для порівняння ми використовували t-критерій Стюдента. Із аналізу рівня вираженості етнонаціональної ідентичності видно, що він значно не відрізняється в етнічних українців та вихідців зі змішаних сімей (3,5 бала в етнічних українців, 3,4 – у вихідців зі змішаних сімей). Справедливість цього твердження для генеральної сукупності підтверджується унаслідок подальшого статистичного аналізу – для шкали в цілому і для обох підшкал зокрема $p > 0,05$, а, значить усі середні у цих двох групах суттєво не відрізняються, таким чином етнічне походження не є значимим фактором етнонаціональної ідентичності.

Одним із ключових завдань нашого дослідження було встановити, як сфера застосування української мови впливає на етнонаціональну ідентичність. Для цього ми визначили залежність рівня вираженості етнонаціональної ідентичності та її компонентів від низки незалежних змінних мовної групи, таких як рідна мова респондента, мова, якою він навчався, мова спілкування у родині, переважна мова спілкування респондента.

Передусім ми встановили залежність рівня вираженості етнонаціональної ідентичності та її складників від того, якою мовою пе-

реважно спілкується молода людина. За цією незалежною змінною респонденти були поділені на три підвибірки: переважно українська мова спілкування, переважно російська мова спілкування, однаково використовують обидві мови. Зафіксовано значні відмінності у вираженості етнонаціональної ідентичності між усіма трьома мовними підгрупами. В україномовних респондентів загальна вираженість була 3,8 бала, вираженість когнітивного компонента – 3,7, вираженість афективного компонента – 4,0. У російськомовній молоді показники вираженості – 3,2, 3,0 та 3,4 бали відповідно, для білінгвів – 3,5, 3,3 та 3,7 бала відповідно. Очевидно, що найбільші різниці середніх значень серед тих, хто спілкується між собою українською, і тих, хто спілкується російською.

Аналогічні дані отримані за незалежною змінною «рідна мова респондентів». Але при цьому спостерігаються певні відмінності. Перше, що варто відзначити – рівень вираженості етнонаціональної ідентичності (3,5 бала) у тих, чия рідна мова – українська, нижчий від тих, хто ще й спілкується переважно українською. Це закономірно, адже підгрупа «рідна мова» складається і з тих, хто спілкується українською, і з тих, хто спілкується і російською, і двома мовами. Тому і різниця серед представників цих підгруп за вираженістю етнонаціональної ідентичності та її компонентів не така разюча та менш виражена.

Звернемо увагу на різницю у вираженості етнонаціональної ідентичності залежно від мови навчання та мови спілкування родини. Тут статистично значимим є відмінності між тими хто, навчався українською, та між тими, хто навчався російською чи обома мовами. Щодо мови спілкування родини, то згідно із дисперсійним аналізом за цією змінною також є суттєві відмінності між усіма підгрупами за усіма шкалами ($p \leq 0,05$). Тут результат однаковий для обох субшкал, а, відповідно, – і для загального показника: статистично значимі відмінності є між тими, у чиїх родині спілкуються українською, і тими, хто в родинному колі спілкується переважно російською чи двома мовами.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У результаті дослідження ми змогли встановити низку закономірностей.

По-перше, у більшості досліджуваних рівень вираженості етнонаціональної ідентичності є середнім і в цілому, і за окремими субшкалами.

По-друге, фактично всі запропоновані нами незалежні змінні впливають на рівень вираженості етнонаціональної ідентичності та її

компонентів. Найвищий рівень вираженості етнонаціональної ідентичності спостерігається у вихідців із Західного регіону, у тих, хто сам спілкується українською та у чийй родині це основна мова спілкування, а також у вихідців із сільської місцевості. Найнижчий рівень вираженості етнонаціональної ідентичності у тих, хто спілкується російською мовою та визнає її рідною, а також у тих, хто має про-російські політичні погляди.

По-третє, вираженість афективного компонента у переважної більшості української молоді вища за вираженість когнітивного компонента. Така тенденція спостерігається і в цілому, і при аналізі підвибірок респондентів, утворених залежно від рівня проявів незалежних змінних. Отже, можемо зробити висновок, що до початку радикальних суспільних змін українська етнонаціональна ідентичність більше ґрунтувалася на емоційному складникові: почуттях та переживаннях, пасивному переживанні своєї ідентичності, конструктах, що не потребують високого рівня рефлексії та постійного активного підтвердження своєї етнонаціональної належності.

Отримані дані відкривають перспективу для подальшого дослідження як детермінант етнонаціональної ідентичності, так і для порівняльних досліджень того, як саме змінилася етнонаціональна ідентичність останнім часом.

Література

1. Васютинський В. О. Вплив мовних і регіональних чинників на соціальне самовизначення студентів / В. О. Васютинський // Наук. студії із соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2007. – Вип. 17 (20). – С. 247–252.
Vasiutynskiy V. O. Vplyv movnyh i regionalnyh chynnykiv na socialne samovyznachennya studentiv [Influence of language and regional factors on students social selfidentification] / V. O. Vasiutynskiy // Naukovi studii iz socialnoji ta politychnoji psykholohiji [Scientific studies of social and political psychology : sat. articles]. – К. : Millennium, 2007. – Vol. 17 (20). – P. 247–252.
2. Слюсаревський М. М. Особливості етногенезу українського народу і проблема національної політики в Україні / М. М. Слюсаревський // Ілюзії і колізії : нариси, статті, інтерв'ю на теми політичної та етнічної психології. – К., 1998. – С. 100–106.
Slyusarevskyy M. M. Osoblyvosti ethonogenezu ukrainskogo narodu i problema nacionalnoi polityky v Ukraini [Features of Ukrainian's ethnic genesis and problem of national policy in Ukraine] / M. M. Slyusarevskyy // Iluzii i kolizii : narysy, statti, interview na temu politychnoi ta etnichnoi psykhologii. – Kyiv, 1998. – P. 100–106.
3. Слюсаревський М. М. Доля нації: мовні реалії і стратегія виживання / М. М. Слюсаревський // Ілюзії і колізії. Нариси, статті, інтерв'ю на теми політичної та етнічної психології. – К. 1998. – С. 68–82.

- Slyusarevskyy M. M. Dolya nacji: movni realii i strategiya vyzhyvannya [National fate: linguistic realities and strategy of survival] / M. M. Slyusarevskyy // *Iluzii i kolizii. Narysy, statti, interview na temu politychnoi ta etnichnoi psyhologii.* – Kyiv, 1998. – P. 68–82.
4. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М. : Академический проект, 2009. – 368 с.
Stefanenko T. G. Ethnopsyhologiya [Ethnic psychology] / T. G. Stefanenko. – Moscow : Academic project, 2009. – 368 p.
5. Smith A. D. National identity / A. D. Smith. – Penguin Books, 1991. – 108 p.
6. Handbook of Language and Ethnic Identity [ed. by Joshua A. Fishman]. – NY – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 411 p.
7. Berry J. W. Psychology of acculturation / J. W. Berry // *Nebraska Symposium on Motivation.* – Vol. 37. – P. 201–235.
8. Phinney J. S. Ethnic Identity in Adolescents and Adults: Review of Research / J. S. Phinney // *Psychological Bulletin.* – 1990. – Vol. 108, № 3. – P. 499–514.
9. Tajfel H., Turner J. C. The social identity theory of inter-group behavior / H. Tajfel, J. C. Turner // *Psychology of Intergroup Relations.* – Chigago : Nelson-Hall. – 408 p.

УДК 159.9:070.42

О. В. Лазорко

Received June 19, 2014;

Revised July 17, 2014;

Accepted January 25, 2015.

ПРОФЕСІЙНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ: АДАПТАЦІЙНИЙ ВИМІР

У статті конкретизовано концептуально-методологічні аспекти вивчення феномену професійної безпеки особистості у ракурсі його адаптаційної детермінації. Окреслено основні аспекти дослідницької позиції аналізу і побудови концептуальної структурно-ієрархічної моделі професійної безпеки особистості. Визначено основні психологічні ознаки професійної безпеки, які зумовлені комплексом соціально-психологічних факторів, що визначають стабільність і стійкість професійного рівня розвитку людини. Окреслено розуміння професійної безпеки особистості, головні прояви якої зосереджені у мотиваційно-адаптаційній сфері. Запропоновано концептуальну структурно-ієрархічну модель професійної безпеки особистості, зазначено основні принципи її побудови та обґрунтовано тривекторний підхід щодо забезпечення соціально-психологічної компетентності у галузі безпеки. Проаналізовано внутрішні та зовнішні ознаки